

นางชิ้น (ชูศรี) สกกุลแก้ว
ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หุ่นกระบอก) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๒๙

ผลงานที่เป็นเอกลักษณ์

“หุ่นกระบอกคือชีวิต” คือคำที่กล่าวถึงปรมาจารย์ด้านหุ่นกระบอก ซึ่งตลอดชีวิตของท่านผูกพันและคลุกคลีอยู่กับศิลปะแขนงนี้มาโดยตลอด ท่านผู้นั้นคือ ครูชิ้น (ชูศรี) สกกุลแก้ว โดยกำเนิดของหุ่นกระบอกไทยนั้นมีหลักฐานระบุอย่างชัดเจนว่าได้รับอิทธิพลมาจากหุ่นจีนแบบหนึ่งที่เรียกว่า "หุ่นไหหลำ" และวิวัฒนาการรูปแบบเรื่อยมาตามยุคสมัย ที่ผ่านมามีศิลปินท่านเดียวของไทยที่ได้รับการเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ด้านหุ่นกระบอก ก็คือ ครูชิ้น (ชูศรี) สกกุลแก้ว ด้วยท่านเกิดในโรงหุ่นกระบอก จึงซึมซับศิลปะ

แขนงนี้เข้าไว้ในสายเลือด และมีการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ การขีดของท่านมีการสอดใส่อารมณ์ไว้ในตัวหุ่น ทำให้หุ่นมีความอ่อนช้อย งดงาม และทำให้ผู้ชมคล้อยตามไปกับบทบาทของตัวละคร ส่วนการสอนขีดหุ่นของท่าน ท่านมักจะให้ผู้ขีดขีดหุ่นหาถ้วยวางไว้ที่พื้นตรงกับตัวหุ่นที่ผู้ขีดจับอยู่ เพื่อระวังบังคับไม่ให้หุ่นโยกออกไปไกลรัศมี ด้วยการบังคับด้วยถ้วยนี้ทำให้หุ่นต้องยืนรำหรือนั่งรำอยู่บนเตียงเหมือนอย่างตัวละคร ไม่ได้วิ่งรำไปมา ซึ่งหากผู้ขีดไม่บังคับศูนย์การประคองตัวหุ่นเสียแต่แรก ตัวหุ่นจะโยกไปมาเหมือนคนเมา

และด้วยไม่ยอมให้ศิลปะการแสดงหุ่นกระบอกสูญหายไป อีกทั้งได้เล็งเห็นถึงผู้สืบทอดที่เหมาะสม ท่านจึงได้จำหน่ายหุ่นกระบอกที่ท่านรักซึ่งมีอยู่สองชุด ให้แก่ **อาจารย์จักรพันธ์ โปษยกฤต** ศิลปินแห่งชาติสาขาทัศนศิลป์ อันเป็นหุ่นกระบอกชุดเล็กที่สร้างขึ้นก่อนท่านเกิดถึง ๑๔ ปี โดยท่านได้ไตร่ตรองอย่างดีแล้ว และเห็นว่าอาจารย์จักรพันธ์จะสามารถดูแลรักษา และซ่อมแซมให้มีสภาพดีกว่าเดิม เพราะถ้าอยู่กับท่านต่อไปก็มีแต่ทรุดโทรมลง อีกทั้งเห็นว่าอาจารย์จักรพันธ์สามารถสืบสานศิลปะการแสดงหุ่นกระบอกต่อไปได้ สำหรับชุดใหญ่ท่านได้ขายให้กับ**มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์** เพื่อประโยชน์ในการเผยแพร่ความรู้ให้แก่นักศึกษา ซึ่งขณะนั้นท่านได้เป็นวิทยากรพิเศษถ่ายทอดความรู้ ณ ที่นั่นด้วย ท่านจึงเป็นผู้หนึ่งที่สืบสานศิลปะการแสดงหุ่นกระบอกไทยให้คงอยู่มาถึงปัจจุบัน ถือเป็นผู้มีคุณูปการต่อวงการหุ่นกระบอกไทยโดยแท้

การสังมปรสภการณั

ครูซัน (ชูศรี) สกุลแก้ว เป็นบุตรของนายเปี้ยก ประเสริฐกุล นักแสดงตลกโขนและนักขีดหุ่น เจ้าของคณะหุ่นกระบอกนายเปี้ยกที่เลื่องชื่อในอดีต และนางมิ่ง มารดาที่เคยเป็นละครของพระองค์เฉิดโฉม พระธิดาในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และเป็นนักขีดหุ่นเช่นกัน บิดามารดาจึงมีส่วนสำคัญที่หล่อหลอมให้ท่านรักและผูกพันกับการแสดงหุ่นกระบอกมาแต่เยาว์วัย นอกจากการขีดหุ่นตั้งแต่อายุ ๗ - ๘ ปีแล้ว ท่านได้หัดสีซอ หัดร้อง จนเมื่อมารดาถึงแก่กรรม ท่านจึงได้ตั้งปณิธานว่า “เราจะต้องทำให้ได้” ซึ่งในการแสดงครั้งแรกท่านก็ได้รับคำชมจากบิดาว่า เขิดเก่ง ทำได้เหมือนแม่ สาเหตุที่ทำให้ได้ก็เพราะน้อยใจที่บิดาต้องไปจ้างคนอื่นร้อง จึงพยายามทุกอย่างเพื่อให้สามารถแสดงได้ทุกชนิด และในความพยายามก็ทำให้การแสดงหุ่นแต่ละครั้ง ถ้าผู้แสดงคนใดขาดไป ครูซันก็แสดงเองและสามารถทำหน้าที่แทนได้ ตั้งแต่ขีดหุ่น ร้องเป็นต้นเสียงและสีซออยู่ประกอบเพลงหุ่น ความพิเศษของท่านคือ ความสามารถในการร้อง “เอื้อน” และ “ครวญ” จนถึงทาง “ลง” ในแบบต่างๆ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของศิลปะการแสดงหุ่น อีกทั้งการขีดหุ่นของครูซัน สกุลแก้ว นั้นมีลีลาอันวิจิตรงดงามคล้ายการแสดงละคร เพราะได้รับการถ่ายทอดจากมารดา

ในด้านครอบครัวท่านสมรสสองครั้ง มีบุตรรวม ๑๑ คน ในอดีตมีฐานะยากจนมากเนื่องด้วยมีบุตรหลายคน และสามีมีรายได้ไม่มากนัก ทำให้ต้องเช่าที่ดินของผู้อื่นปลูกบ้านและต้องย้ายที่อยู่หลายครั้งเนื่องจากเจ้าของได้ขายที่ดินนั้น แต่ด้วยความขยันอดทน วิริยะอุตสาหะ ทำให้ท่านเก็บหอมรอมริบและสามารถส่งเสียลูกทุกคนให้ได้รับการศึกษา แม้ว่ารายได้แต่ละวันจะมาจากการแสดงหุ่นกระบอก และการทำข้าวแกงและขนมหาบขาย จนในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ท่านสามารถซื้อที่ดินปลูกบ้านของตนเองได้ และอยู่อาศัยเรื่อยมาตลอดชีวิตของท่านด้วยความภาคภูมิใจในน้ำพักน้ำแรงจากอาชีพนักขีดหุ่นกระบอก ซึ่งในอดีตเคยมีผู้ดูถูกไว้ว่าเป็นอาชีพเต็นกิน รำกิน

ด้วยความสามารถที่เป็นเลิศ และมีการขีดหุ่นกระบอกที่เป็นเอกลักษณ์ อีกทั้งความปรารถนาที่จะดำรงรักษาศิลปะแขนงนี้ให้คงอยู่ยงรุ่นลูกรุ่นหลาน ทำให้ท่านรับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษในสถาบันการศึกษาต่างๆ มากมาย

ความภูมิใจ/ รางวัลสำคัญ

เมื่อครั้งที่ครูชิ้น สกุลแก้ว สอนวิชาการเชิดหุ่นกระบอกที่คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปี ๒๕๒๖ ทางมหาวิทยาลัยได้นำหุ่นกระบอกของไทยเข้าร่วมแข่งขันกับหุ่นจากประเทศต่างๆ ในแถบเอเชียรวม ๙ ประเทศ ณ ประเทศฟิลิปปินส์ โดยมีท่านเป็นผู้เชิดเพียงคนเดียว ผลปรากฏว่าได้รับรางวัลชนะเลิศที่ ๑ สร้างความภูมิใจให้กับท่านและประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง และอีกครั้งที่สร้างความภาคภูมิใจ คือการที่ท่านได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หุ่นกระบอก) ประจำปี พุทธศักราช ๒๕๒๙

น่านาทศนะ

จักรพันธ์ โปษยกฤต ศิลปินแห่งชาติ เล่าย้อนไปถึงเมื่อหลายสิบปีก่อน ตอนเรียนเชิดหุ่นกับครูชิ้น สกุลแก้ว ว่า “ครูชิ้นไม่ได้เป็นผู้ร่ำรวยเลย เป็นชาวบ้าน ครูไทยธรรมดา แต่ครูชิ้นจะตั้งโรงงานใหญ่บ่อเริ่มทุกปี ปีละหน ทำอาหารเลี้ยงคน ขนมน้ำจืดน้ำจืดโรงทานอร่อยมาก คนขับรถแท็กซี่ผ่านมาก็มากินกัน อร่อยลือกันไปทั่วคลองมอญ ท่านให้วิชาเชิดหุ่นแล้ว ท่านยังให้อุดมคตินี้มา เราก็กินหมดเลย”

เอ (โย) สุริยะ ศิษย์ครูชิ้น สกุลแก้ว ได้กล่าวถึงครูชิ้นว่า เวลาทีมงานแสดงหุ่นกระบอกครั้งใด คุณยายมักจะกระตือรือร้นไปด้วยเสมอ และให้โอกาสซ้อมเล่นอย่างเราได้เชิดหุ่นด้วยทุกครั้ง ทั้งงานมหกรรมหุ่นที่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย หรืองานในต่างจังหวัด เท่าที่จำได้คือที่ชัยนาท ซึ่งมีการผูกโรงหุ่นใหญ่โต ได้บรรยากาศเหมือนที่คุณยายเคยเล่าให้ฟังบ่อยๆ เมื่อครั้งคุณยายยังเล็ก พอถึงเวลาแสดงจริงๆ ผมจะรู้สึกตื่นเต้นเสมอ ซึ่งคุณยายก็หอมแก้มให้กำลังใจทุกครั้ง พอคุณยายเชิดหุ่นไม่ว่าจะรับบทเป็นตัวละครใด ลีลาของหุ่นที่คุณยายเชิดเหมือนเป็นคนจริงๆ โดยเฉพาะบทนางผีเสื้อสมุทรในเรื่องพระอภัยมณี คุณยายเชิดไปก็ร้องให้คร่ำครวญปึมว่าจะขาดใจ ส่วนพวกเราก็พลอยสงสารนางผีเสื้อแทบจะทุกครั้งไป คุณยายเคยสอนว่า “**หุ่นก็คือหุ่น จะเชิดให้เหมือนคนจริงๆ ไปทั้งหมดคงไม่ได้**” แต่คุณยายก็ได้ใส่ใจวิญญาณของตัวละครลงไปทำให้หุ่นที่คุณยายเชิดเหมือนมีชีวิตจริง

นิเวศ แววมณะ ผู้ก่อตั้ง “**บ้านตุ๊กกะต๋น หุ่นกระบอกไทย**” ศิษย์ผู้หนึ่งของครูชิ้น กล่าวถึงสิ่งที่ครูชิ้นสอนเกี่ยวกับหุ่นกระบอก นั่นก็คือประวัติของหุ่นกระบอก และการเชิดหุ่นกระบอก การเชิดนั้นก็ต้องเรียนท่ารำ ต้องรู้จักท่ารำในแต่ละเพลง ทั้งเพลงเชิด เพลงโอด ฯลฯ แต่สิ่งสำคัญนั้น ครูชิ้นบอกว่า “การเชิดหุ่นสำคัญที่ใจรัก มีความมานะพยายามเชิดหุ่นให้สวย ให้ดีที่สุดเพราะหุ่นไม่มีกฎเกณฑ์อะไร เชิดให้สวยให้ได้จังหวะ ให้ได้อารมณ์ตามบทเท่านั้นเอง”

หมายเหตุ : ครูชิ้น (ชูศรี) สกุลแก้ว ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๘ ขณะอายุ ๙๘ ปี

ข้อมูลบางส่วนจาก :

<http://www.archives.su.ac.th/artist/drawing/2529prasong.pdf>

<http://mblog.manager.co.th/suriya105/th-54589/>

<http://www2.sarakadee.com/web/modules.php?name=Sections&op=viewarticle&artid=944>

http://www.tookkatoon.com/his_khru.htm

<http://dekkpp.board.ob.tc/-View.php?N=18>

ธิดาพร อุดทน เรียบเรียง/ ทศชล เทพกำปนาท ตรวจสอบ